

УДК 371+374

С. С. Тригуб,

командир взводу, офіцер-вихователь, капітан

(Харківський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою Харківської обласної ради)

trigubss@mail.ru

СПОРТИВНО-ТЕХНІЧНІ ГУРТКИ ЯК ВИД ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЛІЦЕЯХ З ПОСИЛЕНОЮ ВІЙСЬКОВО-ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ

У даній статті проведено аналіз особливостей позаурочної роботи з фізичної культури в ліцях з посиленою військово-фізичною підготовкою. Обговорено доцільність створення спортивно-технічних гуртків у рамках розвитку позаурочної роботи з фізичної культури у ліцях, що буде відповідати основним завданням позаурочної роботи, а також допоможе у посиленні професійної орієнтації у вказаному типі закладів та розв'язанні цілої низки виховних задач, які постають перед офіцерами-вихователями.

Постановка проблеми. Згідно із Законом України "Про освіту" позаурочне виховання становить собою невід'ємну частину системи сучасної освіти, яка спрямована на розвиток здібностей і талантів учнівської молоді, задоволення її різнобічних інтересів та духовних запитів [1]. Сутність позаурочної освіти та виховання як складової частини системи освіти сучасної України визначає низка таких специфічних умов її функціонування, як диференційованість, доступність, динамічність, гнучкість, варіативність та інші [2; 3].

Позаурочна виховна робота має певні особливості, зокрема проектування таких педагогічних методик, які б максимально допомогли підліткам у власній професійній орієнтації та самореалізації у складній багатогранній соціокультурній ситуації та у передбаченні самостійного вибору і використання її суб'єктами для сприйняття різноманітних форм і методів роботи.

На сьогодні в Україні існує ціла мережа ліцейів із посиленою військово-фізичною підготовкою, яка щороку випускає біля 2 000 ліцейців [4]. Це єдиний в Україні тип навчального закладу, у якому здобуття повної загальної середньої освіти поєднується із отриманням поглибленої військової та фізичної підготовки, формуванням умінь та навичок, необхідних для подальшого успішного навчання у вищих військових навчальних закладах єдиної системи військової освіти. Тому завдання викладачів і вихователів цього типу закладів полягають не лише у забезпеченні високого рівня засвоєння навчальних дисциплін, але й у доповненні базового рівня знань специфічною військовою проблематикою, що дозволить ліцейцям розширити власний кругозір, визначитись із військовою спеціальністю, стати фахівцем з обраного напрямку у майбутньому і, безумовно, буде сприяти комплексній підготовці за військово-фізичним спрямуванням.

Метою статті є аналіз особливостей позаурочної роботи з фізичної культури в ліцях з посиленою військово-фізичною підготовкою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою – це заклади інтернатного типу, в зв'язку з чим позаурочна робота з вихованнями відбувається у межах закладу і до кола завдань педагогів і вихователів входить урізноманітнити цю роботу та зробити її максимально ефективною. До особливостей ліцейів з посиленою військово-фізичною підготовкою можна віднести й те, що профільними дисциплінами для них є предмети "Фізична культура" і "Захист Вітчизни", а вихованцями – хлопці 14-17 років, значну частину яких (біля 1/5 від загального числа ліцейців) складає пільговий контингент, до якого належать діти-сироти, діти, які залишилися без опіки батьків, діти, батьки яких були учасниками ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи або загинули при виконанні службових обов'язків, юнаки з багатодітних сімей. Після вступу для всіх вихованців ліцей стає і навчальним закладом, і домівкою [4; 5], тому головна мета позаурочної виховної роботи – поглиблення та розширення знань, формування практичних навичок і світоглядних переконань, для ліцейів з посиленою військово-фізичною підготовкою має ще й таке додаткове навантаження, як профільна орієнтація, виховання патріотизму, вироблення звичок соціальної та професійної поведінки, забезпечення організації дозвілля неповнолітніх.

Проведення позаурочної роботи з фізичної культури є одним з обов'язкових напрямків для такого типу ліцейів, під час її проведення необхідно реалізувати зв'язки фізичної культури з іншими предметами, передусім, з такими, як "Захист Вітчизни", "Фізика", "Біологія". Позаурочна робота також сприяє додатковому розвитку інтелектуальних здібностей учнів та психологічно підтримує творчість учня, проявлення його індивідуальності [5].

Позаурочна робота тісно пов'язана з навчальною діяльністю учнів, та, незважаючи на це, являє собою автономну область навчально-виховного процесу. У межах закладу інтернатного типу достатньо важко розділити ці види роботи, проте важлива роль у вихованні ліцейців у військових ліцях належить саме позакласній роботі, а інтернатний тип закладу забезпечує сприятливі умови для її проведення та надає інші можливості порівняно зі школою. Саме протягом позакласної роботи перед офіцерами-вихователями

постають завдання ознайомлення юнаків з практичними основами військової справи, патріотичного виховання та розвитку творчості і самостійності ліцеїстів, додаткового фізичного тренування.

Особливості роботи офіцера-вихователя у ліцеї полягають в здійсненні виховного впливу на життя ліцеїстів, їхню діяльність та поведінку саме через специфічну для ліцеїв із військовою орієнтацією службу у нарядах, через різні позакласні заходи та організацію вільного часу учнів. Але саме під час роботи по ефективній організації вільного часу ліцеїстів офіцери-вихователі у ліцеях з посиленою військово-фізичною підготовкою зіштовхуються з цілим колом проблем: необхідно визначити, якими напрямками фізичної підготовки можна зайняти учнів відповідно до їх інтересів та власних можливостей; як фізична активність буде впливати на подальший час виховання, який він мусить присвятити виконанню домашнього завдання; продумати, які індивідуальні, групові і масові заходи можна провести з метою розвитку в ліцеїстів ще більшої зацікавленості у фізичному вихованні та військовій справі; як стимулювати ініціативу й самостійність ліцеїстів, розвиток їх індивідуальних інтересів, схильностей і здібностей; яким чином зроби так, щоб позаурочна робота з фізичної культури сприяла укріпленню колективу, покращенню відношень між ліцеїстами.

По організаційній ознаці позаурочні заходи з фізичної культури можна традиційно розділити на три види: індивідуальні, групові і масові [6]. У першому випадку – це керівництво роботою окремих ліцеїстів, у другому – організація гурткових занять або командних ігор, а в третьому – масові заходи (змагання між взводами (класами) ліцею, змагання між ліцеями). конкурси, олімпіади, виставки творчих робіт учнів і т. д.).

Одним із цікавих напрямків позаурочної діяльності з фізичної культури, реалізація якого доцільна саме для ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою, є створення спортивно-технічних гуртків з авіамоделювання, судномодельювання, ракетно-космічного моделювання або автомоделювання. Створення таких гуртків буде сприяти не лише фізичному розвитку ліцеїстів, але значно підвищить їхню обізнаність у військовій справі, історії військової техніки, а також зробить наочною необхідність отримання глибоких знань з фізики, математики, креслення та технології. Розвиток спортивно-технічних гуртків дасть можливість проведення виставок, а також змагань як у межах одного ліцею, так і між ліцеями в Україні, що буде сприяти утворенню контактів між вихованцями ліцеїв різних областей нашої країни.

Нами було проведено опитування серед ліцеїстів, під час якого власну думку висловили 60 учнів 10-11 класів. Усього ліцеїстам було задано 6 питань, які стосувались доцільності організації спортивно-технічних гуртків у ліцеях із посиленою військово-фізичною підготовкою та ступенем зацікавленості в них вихованців ліцею. Опитування показало, що, на жаль, біля 15 % ліцеїстів ніколи не чули про існування спортивно-технічних гуртків, а 37 % вихованців ліцею не вважали, що подібні гуртки мають будь-який зв'язок зі спортом. Проте зв'язок даного напрямку із військовою справою відмітили 100 % опитаних нами ліцеїстів. На питання про доцільність створення спортивно-технічного гуртка у ліцеї позитивно відповіли 85 % ліцеїстів, які були зацікавлені у його створенні та бажали приймати участь у роботі спортивно-технічних гуртків. Більшість ліцеїстів була зацікавлена напрямками моделювання літаків та плавзасобів – як сучасних, так і моделей, які зараз належать лише до військової історії.

Організація спортивно-технічних гуртків у ліцеях з посиленою військово-фізичною підготовкою буде відповідати майже усім основним завданням позаурочної роботи у закладах, а також надасть заняттям додаткового наповнення в зв'язку з певною професійною орієнтацією:

1. **Формування суспільно-громадського досвіду особистості.** Офіцери-вихователі під час роботи спортивно-технічних гуртків будуть мати додаткову базу та можливості для патріотичного виховання ліцеїстів. Крім того, аналіз еволюції військової техніки буде сприяти додатковому розвитку в учнів здатності до проведення аналогій, абстрагування та розуміння причинно-наслідкових зв'язків, допоможе уявити складний історичний шлях технічних засобів.

2. **Розвиток, стимулювання та реалізація духовного і творчого потенціалу.** Офіцери-вихователі мусять прищепити ліцеїстам відношення до військової техніки не лише як до знаряддя вбивства, але як до оригінального технічного рішення, простежити нові інженерні знахідки та підходи, застосовані при конструюванні різних видів військової техніки. Додатковим стимулюванням творчого потенціалу ліцеїстів можуть бути регулярні конкурси на кращу назву для моделі або виставки, які можна проводити як безпосередньо у самому гуртку, так і на рівні ліцею. Доцільним є регулярне проведення тематичних виставок або конкурсів, приурочених, наприклад, до дня Збройних Сил України, дня Захисника Вітчизни та інших свят.

3. **Створення системи пошуку, розвитку і підтримки юних талантів для формування творчої та наукової еліти у різних галузях суспільного життя.** Залучення ліцеїстів, які орієнтовані на подальше навчання у закладах єдиної системи освіти Міністерства оборони України, до моделювання має далекі перспективи для розвитку конструкторських бюро Збройних Сил України.

4. **Залучення до особистісно-значущих соціокультурних цінностей, потреба у яких не забезпечується системою базової освіти.** Для вихователів ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою з'явиться ще одна можливість поглибити знання учнів із таких цікавих напрямків військової

справи, як історія розвитку військової техніки, розповіді про випадки героїзму, що були пов'язані з певними типами технічних засобів: літаками, суднами, підводними човнами, танками, артилерією, тощо і, таким чином, допоможе у процесі патріотичного виховання ліцеїстів.

5. **Задоволення потреб особистості у професійному самовизначенні.** Ліцеїсти будуть мати додаткову допомогу у визначенні з майбутнім напрямком освіти у вищих навчальних закладах єдиної системи освіти Міністерства оборони України.

6. **Забезпечення соціально-педагогічного захисту неповнолітніх та організація їх дозвілля.** Для ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою, які є закладами інтернатного типу це завдання має особисте значення – часто ліцеїсти, батьки яких мешкають у області, не мають достатньо часу або матеріальної можливості відвідувати їх кожні вихідні, крім того, як вже було зазначено вище, в ліцеї навчається певний відсоток дітей-сиріт та дітей, які залишилися без опіки батьків. Таким чином, організація дозвілля ліцеїстів за допомогою спортивно-технічних гуртків буде сприяти додатковому соціально-педагогічному захисту вихованців закладу.

7. **Розвиток психофізичних ресурсів.** Ліцеїсти, особливо першого року навчання, будуть мати можливість переключити увагу та фізичну активність на діяльність у спортивно-технічному гуртку, що буде сприяти боротьбі зі стресом, який викликаний істотною зміною умов існування учнів та різною мірою притаманний усім вихованцям. Також відвідування гуртка допоможе ліцеїстам скоріше знайти друзів, з якими вони будуть мати спільні інтереси [7; 8].

8. **Виховання вольових якостей, формування активної життєвої позиції, здорового способу життя засобами фізичної культури та спорту.** Особливе значення створення спортивно-технічних гуртків у рамках позаурочної роботи з фізичної культури буде мати для тих вихованців, досягнення яких у фізичній культурі не відповідають високому або достатньому рівню навчання. Реалізація можливостей таких ліцеїстів на спортивно-технічних гуртках допоможе їм у процесі розбудови відносин у колективі, додасть впевненості у власних можливостях, організує та заповнить вільний час, навчить наполегливості та цілеспрямованості й не дасть можливості шкідливим звичкам з'явитися у житті вихованців.

Висновки. Таким чином, крім провідної організаційної форми навчання – уроку – у контексті сучасних вимог до освіти та виховання гострої актуальності набувають позаурочні форми навчання. Для ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою особливу роль відіграє урізноманітнення позаурочної роботи з фізичної культури, що сприяло б розширенню та поглибленню знань ліцеїстів, розвитку творчих здібностей, професійній орієнтації та патріотичному вихованню.

Проведене серед ліцеїстів анкетування показало доцільність створення спортивно-технічних гуртків – в цьому було зацікавлено 85 % опитаних ліцеїстів, особливий інтерес вихованці проявили до авіамоделювання та судномоделювання – 51 % та 33 % опитаних відповідно. Спортивно-технічні гуртки у ліцеях з посиленою військово-фізичною підготовкою будуть відповідати майже усім основним завданням, які стоять сьогодні перед позаурочною роботою у навчальних закладах, а також нададуть заняттям додаткове наповнення в зв'язку з професійною орієнтацією ліцеїстів. Головна робота по організації та проведенню роботи спортивно-технічних гуртків буде проводитися офіцерами – вихователями ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про освіту": За станом на 8 груд. 2006 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2006. – 40 с. – (Сер. "Закони України").
2. Національна доктрина розвитку освіти : затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 / 2002 // Освіта України. – 2002. – 23 квітня (№ 33). – С. 4–6.
3. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Світ виховання. – 2004. – № 4 (5). – С. 6–31.
4. Розпорядження Президента України від 11.05.1999 р. "Про розширення мережі ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою".
5. Моргун В. Розвиток інтелектуально-евристичних здібностей учня. Психологічна підтримка творчості учня / В. Моргун. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. – С. 4–6.
6. Ведмеденко Б. Ф. Теоретичні основи і практика виховання молоді засобами фізичної культури : [навчальний посібник] / Б. Ф. Ведмеденко. – К: ІСДО, 1993. – 152 с.
7. Максимюк С. П. Виховання особистості в колективі / С. П. Максимюк. – Р. : Кондор, 2001. – 276 с.
8. Основи педагогічної майстерності : [навч.-метод. посіб.] / [Федорчук Е. І., Конькова Т. І., Федорчук В. В., Заремба В. О. ; за ред. Е. І. Федорчук]. – Кам'янець-Подільський : видавець Д. Г. Зволейко, 2008. – 272 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" : Za stanom na 8 grud. 2006 r. [The Law of Ukraine "On the Education" : for the Period on the 8 of December 2006] / Verkhovna Rada Ukrainy. – Ofits. vyd. – K. : Parlam. vyd-vo, 2006. – 40 s. – (Ser. "Zakony Ukrainy").

2. Natsional'na doktryna rozvytku osvity : zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 17 kvitnia 2002 r. № 347 / 2002 [The National Doctrine of the Education Development Approved by the President Decree from the 17 of April 2002 № 347 / 2002] // Osvita Ukrainy [Education of Ukraine]. – 2002. – 23 kvitnia (№ 33). – S. 4–6.
3. Natsional'na programa vykhovannia ditei ta uchniv'skoi molodi v Ukraini [The National Programme of the Children and Pupils' Upbringing in Ukraine] // Svit vykhovannia [The World's Upbringing]. – 2004. – № 4 (5). – S. 6–31.
4. Rozporiadzhennia Prezydenta Ukrainy vid 11.05.1999 r. "Pro rozshyrennia merezhi litseiv z posylenoiu viis'kovo-fizychnoiu pidgotovkoiu" [The President's Order of Ukraine from 11.05.1999 "On the Expansion of the Lyceums Net with the Intense Military Physical Training"].
5. Morgun V. Rozvytok intelektual'no-evrestychnykh zdibnostei uchnia. Psykhologichna pidtrymka tvorchosti uchnia [The Development of the Pupils' Intellectual-Heuristic Abilities. Psychological Pupil's Creativity Support] / V. Morgun. – K. : Redaktsii zagalnopedagogichnykh gazet, 2003. – C. 4–6.
6. Vedmedenko B. F. Teoretychni osnovy i praktyka vykhovannia molodi zasobamy fizychnoi kul'tury [Theoretical Bases and Practice of the Youth Upbringing by Means of the Physical Culture] : [navchal'nyi posibnyk] / B. F. Vedmedenko. – K. : ISDO, 1993. – 152 s.
7. Maksymiuk S. P. Vykhovannia osobystosti v kolektyvi [Personal Upbringing in the Collective] / S. P. Maksymiuk. – R. : Kondor, 2001. – 276 s.
8. Osnovy pedagogichnoi maisternosti [Bases of the Pedagogical Mastery] : [navch.-metod. posib.] / [Fedorchuk E. I., Kon'kova T. I., Fedorchuk V. V., Zaremba V. O. ; za red. E. I. Fedorchuk]. – Kam'ianets'-Podil'skyi : vydavets' D. G. Zvoleiko, 2008. – 272 s.

Матеріал надійшов до редакції 14.03. 2013 р.

Тригуб С. С. Спортивно-технические кружки как вид внеурочной работы по физической культуре в лицеях с усиленной военно-физической подготовкой.

В данной статье проведен анализ особенностей внеурочной работы по физической культуре в лицеях с усиленной военно-физической подготовкой. Обсуждается целесообразность создания спортивно-технических кружков в рамках развития внеурочной работы по физической культуре в лицеях, что будет соответствовать основным задачам внеурочной работы, а также поможет в усилении профессиональной ориентации в лицеях и решению целого ряда воспитательных задач, стоящих перед офицерами-воспитателями.

Trygub S. S. Sport and Technical Clubs as a Form of the Extracurricular Work on the Physical Training in the Military Lyceums.

This article analyzes the characteristics of the extracurricular work on the physical training in the military lyceums. The feasibility of sports-technical clubs establishing in the development of the extracurricular work in the physical education in lyceums is discussed. That fact will meet the main objectives of the extracurricular work, and also will help to strengthen the vocational guidance in the military lyceums and will facilitate to address a range of educational challenges faced by officers-instructors.